

Förändrad församling?

När det i Kyrkoordningen talas om att församlingen är den primära enheten i kyrkan, är det många som nickar instämmande. Så är det ju, så har det alltid varit, och så ska det väl förbli. Den inre bild för detta som många bär på är den vita sockenkyrkan, dit människor strömmar söndag förmiddag, och där kyrkoherden, assisterad av kyrkvårdarna, träder inför altaret medan ingångspsalmen sjungs. Den gamla modellen, med en kyrka, en präst och församlingsbor som regelbundet sluter upp när klockorna kallar, har djupa rötter i våra föreställningar om hur kyrkan ska vara organiserad.

Visst, detta är en romantisk bild. Det har aldrig varit så enkelt att de små församlingarna tryggt kunnat styra över sitt eget liv utan att hotas av överhetens maktanspråk. Men ändå – när kristen tro etablerades i vårt land för snart tusen år sedan var det med denna modell som mönster. De som bodde i närheten av varandra gick samman och byggde en kyrka, sockenkyrkan, biskopen kom och invigde kyrkan och skickade en präst. Så växte det upp församlingar runt om i landet. Den stora styrkan med denna modell är att den varit – och på sina håll fortfarande är – lokal, med församlingskyrka, prästgård, församlingspräst och kyrkoråd, med ansikten man känner igen, med människor som man träffar i vardagens sammanhang. Det lokala betyder närhet, nära relationer, små grupper, och då detta kombineras med fokus på förnyelse och omvändelse, finns de yttre förutsättningarna för församlingsbyggande och tillväxt.

Hela denna modell håller nu på att ritas om. Sedan 1980 har antalet församlingar halverats, från knappt 2 600 till drygt 1 300. Kyrkoherdarna har blivit färre och är idag omkring 700. Och denna gigantiska omvandlingsprocess är på intet sätt avslutad. Färre och större enheter är vad som skapas och någon övre gräns för hur stor en församling kan vara tycks knappast finnas, inte heller för hur många komministrar en kyrkoherde kan ha. I 2014 års matrikel finns det i Malmö en kyrkoherde och sextionio komministrar. Så har man också blivit tvungen att konstruera en ny prästtjänst: församlingsherden, en mellanchef med uppgift att överbrygga avståndet mellan kyrkoherden och den stora skaran av underlydande komministrar. Det säger sig självt att avståndet mellan kyrkoledning och kyrkoherde å ena sidan och den gudstjänstfirande församlingen å den andra blir mycket långt.

Ibland finns församlingarna kvar till namnet, men det som håller på att ske är att den lokala och personliga anknytningen försvagas. Den gudstjänstfirande församlingen behöver en lokal, ett kyrkorum. I de nyskapade stora församlingarna finns inte bara ett utan flera, och därmed blir anknytningen uttunnad, försvagad. Om det inte finns en medveten strävan att bevara de små församlingarna i de nya storpastoraten, där åtminstone kyrkobetjäningen är densamma från söndag till söndag, försvagas också det personliga i församlingen.

Förändringsprocesser är nästan alltid mycket komplexa. Det är många olika intressen och viljor som ska jämkas samman till något nytt. Inte heller kan man säga att allt ska vara vid det gamla. Det senaste seklets folkvandring från landsbygden till städerna tvingar fram en förändrad struktur. Även om en församlingsgräns funnits i femhundra år måste den inte vara

kvar. Ibland finns det starka skäl att slå samman församlingar, att skapa en ny av två eller flera gamla. Det är inte församlingsnamnet eller sockengränserna som är det primära utan om det finns några som vill fira gudstjänst. Människors vilja att bryta upp från gamla strukturer är oftast mycket låg – varför ska man ändra på allting? – men om sammanslagningarna bidrar till att de som firar gudstjänst på olika håll förenas till en större gemenskap och ett rikare gudstjänstliv, kan utfallet bli gott. Fast det sker kanske sällan i praktiken.

Om förändringen som sådan är ofrånkomlig, ställs frågan vilka synpunkter, mönster och modeller som ska tillåtas vara styrande. Fokus flyttas från den gudstjänstfirande församlingen, från de människor som samlas i sin kyrka, och hamnar istället på de anställda, de som anses stå för verksamheten och som är ansvariga för det som sker. I Kyrkans Tidning (nr 49/2014) kunde man läsa ett reportage från en av dessa stora nybildade enheter. När man då diskuterat hur arbetet ska organiseras, blir resultatet att i fokus är inte de olika distrikten, utan olika arbetslag: *»Vår nytänkare ... föreslog då att vi inte skulle delas in i tre distrikt utan i tre arbetslag med överlappande uppgifter. Det ger en mer flexibel organisation än i dag när personalens arbete mera styrs av församlingsgränser än var behoven är störst.»*

Det har länge, både bland »vanligt folk» och kyrkliga beslutsfattare, funnits en vilja att definiera kyrkan, församlingen, med de anställda. »Kyrkan borde göra mer för»...»Kyrkan hänger inte med»... säger man, och menar därmed de anställda. Så resonerar också de kyrkopolitiker som i kyrkofullmäktige och kyrkoråd styr verksamheten men sällan sätter sin fot i kyrkorummet. I de nya jätteförsamlingarna förstärks detta till sin yttersta spets – från distrikt till arbetslag, från kyrkorummet till de anställda.

Om denna tendens till att de anställda, deras uppgifter och ansvar, blir det som styr och strukturerar det som en församling är, blir talet om församlingen som den primära enheten i kyrkan alltmer innehållslöst. Mycket lite har ju dessutom gjorts för att låta församlingen spela en roll i kyrkan. Man hade kunnat låta församlingen utgöra basen i kyrkans valsysteem, så att församlingens kyrkoråd valde elektorerna för val till stift och riksplan. Tidigare skulle det finnas en församlingsinstruktion i varje församling, men det är nu borttaget om församlingen ingår i ett pastorat.

Förändringar i församlingsstrukturen sker hela tiden, det är inget som blir avslutat. Men frågan bör ställas om det är den administrativa överbyggnaden med ekonomifunktioner, personalhantering och olika administrativa system som ska styra hur dessa förändringar ser ut. Det vi behöver är en förnyad reflektion över vad en församling är, inte som administrativ eller geografisk storhet, utan teologiskt och ecklesiologiskt. Om nu församlingen ska fortsätta att vara den primära enheten i kyrkan, måste detta förhållande kunna beskrivas också teologiskt, inte bara i termer av vad församlingen ska göra – fira gudstjänst, undervisa, vara diakonal och missionerande – utan även i termer av vad församlingen och kyrkan är. Med andra ord, en förnyad och fördjupad reflektion över vad det betyder att kyrkan är Kristi kropp, särskilt på det lokala planet. Augsburgska bekännelsens ord att *Kyrkan är de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas* bör även för framtiden vara en god utgångspunkt.